

KURASH TARIXINI ILMIY ISBOTLARI

Tilakov A. A.

Jizzax davlat pedagogika universiteti

“Sport turlarini o‘qitish” metodikasi kafedrasida o‘qituvchisi

Annotatsiya:

Maqolada kurash sport turining jahon miqyosidagi o‘rni va ilmiy asoslari haqida to‘xtalib o‘tilgan

Kalit so‘zlar: Kurash, polvonlar, ruhiy sog‘lomlashtirish, jismoniy tarbiya, jismoniy madaniyatni g rivojlanishi.

Barkamol shaxsni tarbiyalash barcha davrlarda muhim ijtimoiy talablardan biri bo‘lib kelgan, ammo bugungi sifat uzgarishlar ruy berayotgan bir davrda bu masalaning dolzarbligi yanada kuchayib talab ortib bormoqda. Bugungi kunda ta‘lim muassasalarida ta‘lim jarayonini tashkil etishda maktab o‘quvchilarining intellektual, kasbiy, axloqiy, madaniy rivojlanish talablarini qondirishda ulardagi sog‘lom turmush 958 958 tarzi borasidagi bilim va ko‘nikmalarini, reproduktiv madaniyatni shakllantirish masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Butun jahon nigohiga tushib, dovrug‘ va shuhrat qozonayotgan millionlarni o‘ziga mahliyo etgan kurash ham jahonning yuksak ma‘naviy qadriyatlaridan biri sifatida o‘zining chuqur tarixiy ildizlariga egadir. Tarixshunos, qadimshunos va faylasuf olimlarning olib borgan tadqiqotlari, izlanishlari va arxeologik ilmiy qidiruvlar, kuzatishlari natijasida topilgan ashyoviy dalillar kurash sport turining yoshi kamida 2,5 - 3 ming yildan ortiqligini isbotlaydi. Surxon, Zarafshon vohalari hamda Farg‘ona vodiysining bir qator qadimgi aholi manzilgohlarida aniqlangan noyob topilmalar, asori-atiqalari, qoyalarga bitilgan tasviriy san‘at namunalari ham bunga to‘liq shohidlik beradi. Kurashimiz tarixini ilmiy isbotlab beradigan 6 ta topilma - ashyoviy dalil mavjud. Chunonchi, Panjikentdan topilgan kurashayotgan ikki pahlavonning devoriy rasmi Sug‘diyona davlatchiligiga, ya‘ni o‘rta asrlar davriga oid noyob yodgorlik sanaladi. Shunday ashyolardan biri silindr shaklidagi sopol idish bo‘lib, u qadimgi Baqtriya (Janubiy "O‘zbekiston") hududidan topilgan. Uning bir parchasida ikki kurashchi va ulardan birining o‘z raqibini oyog‘idan chalayotgani tasvirlangan. Yana bir idish gardishidagi haykalchalarda ham pahlavonlarning qo‘llarini ko‘tarib kurashga shaylanayotgani holda o‘z ifodasini topgan. Bu idishlar bronza davriga oid bo‘lib, u kurashning tarixi yana ham ko‘proq, ya‘ni 3,5 ming yil oldin ekanligiga guvohlik beradi.

Butun jahon nigohiga tushib, dovrug‘ va shuhrat qozonayotgan millionlarni uziga mahliyo etgan kurash ham jahonning yuksak ma‘naviy qadriyatlaridan biri sifatida o‘zining chuqur tarixiy ildizlariga egadir. Tarixshunos, qadimshunos, elslumos va faylasuf olimlarning olib borgani tadqiqotlari, izlanishlari va arxeologik ilmiy qidiruvlar, kuzatishlari natijasida topilgan ashyoviy dalillar Kurashning yoshi kamida 2,5 - 3 ming yildan ziyodligini isbotlaydi. Surxon, Zarafshon vohalari hamda Farg‘ona vodiysining bir qator qadimgi aholi manzilgohlarida aniqlangan noyob topilmalar, asoriatiqlari, qoyalarga bitilgan tasviriy san‘at namunalari ham bunga to‘liq shohidlik beradi. " Kurashimiz tarixini ilmiy isbotlab beradigan 6 ta topilma-ashyoviy dalil mavjud. Chunonchi, Panjikentdan topilgan kurashayotgan ikki pahlavonning devoriy rasmi Sug‘diyona davlatchiligiga, ya‘ni o‘rta asrlar davriga oid noyob yodgorlik sanaladi. Shunday ashyolardan biri silindr shaklidagi sopol idish bo‘lib, u qadimgi Baqtriya (Janubiy "o‘zbekiston") hududidan topilgan. Uning bir parchasida ikki kurashchi va ulardan birining o‘z raqibini oyog‘idan chalayotgani tasvirlangan. Yana bir idish gardishidagi haykalchalarda ham pahlavonlarning qo‘llarini ko‘tarib kurashga shaylanayotgani holda o‘z ifodasini topgan. Bu idishh'r bronza davriga oid

bolib, u'kurashning tarixi yanayam ko'proq, ya'ni 3,5 ming yil ekanligidan guvohlik beradi. Navbatdagi topilma bronza davriga oid ikkita ot ta'qasidir. Kurash usullari tasvirlangan har ikkala taqa, professor M.P.Gryaznovning yozishicha, sak-skif qabilalarining ma'naviy qarashlari ro'hida ishlangan bo'lib, ko'chmanchilik davrining dastlabki bosqichlariga oiddir, Milodiy birinchi ming yillikning o'rtalariga oid kumush cho'mich gardishi sirtida ham ikki pahlavonning kuraslichimizga xos olishayotgan holati tasvirlangan

O'z zamonasida qudratli saltan atqo'rgan Amir Temur buyuk davlat arbobi, ma'rifatparvar hukumdor, salohiyatli sarkarda bo'lib qolmasdao, ayni vaqtda kurash ilmi hadisini mukammal egallangan kuchli polvonsifat siyso ham edi. Shuning uchun u mamlakatda yoshlarni chiniqtirish, vatanni sevuvchi, yurt xizmatiga kamarbasta, yetuk shaxslar qilib voyaga yelkaishda kurashning tutgan o'rniga kalta ahamiyat bergan. Sharofiddin Ali Yazdiy «Zafarnoma»sida Alisher Navoiyning «Nasoyim ul-muxabbat» asarida esa sohibquron Amur Tcmur davridagi pahlavon Bobohoki (asli Afg'oniston shimolidagi Shibig'on viloyatidan) Uchqora Bahodir (asli Buxoro viloyatining Qorakol tumanidan) singari yuzlab benazr O'zbek polvonlari haqida qiliqai'li ma'lumotlar keltirilgan. Hazrati Pahlavon Bobohoki keyinchalik avliyoiar sirasiga kiritilgan, Uchqora bahodir esa Miyonqulda yer-mulk oigan (hozir ham Xatirchi tumanida mashhur «Uchqor mayizi» yetisltiriladigan shu nomdagi qishloq va tuman hududida ul zotoing Polvonota qadamjosi saqlangan), Abbos Usmon jaloyir esa To'xtamish qo'shinlarini yengislila (1939 yil) jasorat va matonat ko'rsatgan. Lekin, hasadchilar chaquvidan yoki qastidan so'ng 25 yoshda shahid ketgan. Zamondoshlarining yozishicha, Pahlavon Bobohoki 122 yil, Uchqora bahodir esa 110 yil yashagan. Bu zotlar misolida polvonlik va sixat-salomat uzoq umr ko'rish. Mr-biriga uzviy bog'liq ekanligini ko'ramiz. Tarix sahifalarida shunday ma'luotlar ham uchraydi: ikki mamiakat qo'shinlari bir-blriga qarshi jannga chog'langan kezlarda, dastavval, liar ikki lashkarboshi o'rtaga chiqib, o'zaro kurashgan. Ulardan qay biri chiqsa, qon to'kilrnay muzaffarlik shu mamlakat foydasiga hal bo'lgan. Pahlavonlar hayotidan ajoyib asarlar bitgan XV asrning zukko allomalari - Xusayn Yoiz Koshifiy, Zayniddin Vosifiylar ham kurashning ilmiy, ma'naviy-marifiy, ahloqiy jihatlariga diqqatni qaratganlar. Jumladan, Koshifiy o'zinmg «Futuvvatnomai uotoniy» («Javonmardlar tariqati») asarida shunday yozadi: «Bilgilki, kurash odamlar ko'p qiziqadigan, sulton shohlarga maqbul bo'ladigan xunarlardandir. Bu ish bilan shug'ullanuvchi kishilar liar qanday vaziyatda to'g'rilik va pokiik qonuniyati bilan yashaydilar. Agar kurashning ma'nosi nima deb so'rasalar, javob berib aytgilshki, bulling ma'nosi odamzod o'z haqiqatidan kelib chiqadi. Chunki u o'z axloqini o'zgartirib boradi, Bu so'zning haqiqati shundaki, odamda maqbul va nomaqbul ahloqiy sifatlar orasida doimiy kurash borasida, ya'ni liar bir sifat o'ziga qarshi sifatint daf qilish payida bo'ladi. Deraak, kurash inson halqidagi shu xususiyatini ifodalaydi...». Keyingi asrlarda keng ma'lumotlar saqlangan, Masalan, Buxoro shahrining shimolidagi bir tarixiy darvoza hamon «O'g'lon» deb yuritiladi. Tarixchi Hotiz Tanish Buxoriy «Abduilanorna» asarida yozishicha, Badaxshonni fath etishda. pahlavon O'g'lon ismli polvonzoda jasorat va matonat ko'rsatgan, qo'shin ololmay turgan qal'a darvozasini siltab yerga otgan (1586 yili), shu boisdan tarixiy poytaxtning yangi qurilgan shimoliy darvozasi u shahid bo'lganidan so'ng O'g'lon deb yuritila boshlangan. Halqimiz az tutadigan avliyolardan bir qanchasi ham kurash tushgani haqida ma'lumotlar saqlangan. Masalan, Samarqand viloyati Jonboy tumanidagi G'azira qishlog'idagi Shayx Xudaydod Azizon qadamjosi muqaddas ziyoratgohidir. Xo'sh, Shayx Xudaydod Azizon Kim o'zi? B.Valixojayev, B.O'rinboyevlarni «Xudoydodi Valiy» risolasidaii keltirilishicha, ulug' avliyo Shayx Xudaydod Azizonning otasi asli muddatdan so'ng, Karmana shahriga, nihoyat shahardan ikki farsah (tahminan 6-8 km) sharqda bir qishloqda o'rnashadi. Ana shu qishloqda 1462 yili kekxa

Ortiq shayx xonadonida o'g'il bola lo'g'iladi, urnga Xudoyberdi Deya ism qo'yajdilar. Qishloq maktabxonasida ta'lim olgan Xudoyberdi 1480 yili Buxoroda Yassaviy tariqatining yetuk vakili Shayx Jamoliddin Xudoyberdini iliq qarshi» unga «Xud.oydod» (Xudoyberdining tqjikchasi) degan laqab beradi. Samarqand, G'ijduvon, Buxoro madsalarida ta'lim olgan Xudoyberdi 1484 yili Pahlavon Bobohoki keyinchalik avliyolar strasiga kiritilgan, Uchqora bahodir esa' Miyonqulda yer-mulk olgan (hozir ham Hatirchi tumanida mashhur «Uchqor mayizi» yetishtiriladigan shu nomdagi qishloq va tuman hududida ul zotoing Polvonota qadamjosi saqlangan), Abbos Usmon jaloyir esa To'xtamish qo'shinlarini yengishla (1939 yil) jasorat va matonat ko'rsatgan. Lekin, hasadchilar chaquvidan yoki qastidan so'ng 25 yoshda shahid ketgan. Zamondoshlarining yozishicha, Pahlavon Bobohoki 122 yil, Uchqora bahodir esa 110 yil yashagan. Bu zotlar misolida polvonlik va sixat-salomat uzoq umr ko'rish. bir-blriga uzviy bog'liq ekanligini ko'ramiz. Tarix sahifalarida shunday ma'lumotlar ham uchraydi: ikki mamiakat qo'shinlari bir-biriga qarshi jannga chog'langan kezlarda, dastavval, liar ikki lashkarboshi o'rtaga chiqib, o'zaro kurashgan. Ulardan qay biri chiqsa, qon to'kirlnay muzaffarlik shu mamlakat foydasiga hal bo'lgan. Pahlavonlar hayotidan ajoyib asarlar bitgan XV asrning zukko allomalari - Xusayn Voiz Koshifiy, Zayniddin Vosifiylar ham kurashning Umiy, ma'naviy-ma'rifiy, ahioqiy jihatlariga diqqatni qaratganlar. Jumladan, Koshifiy o'ztnmg «Futuvvatnomai uotoni» («Javonmardlar tariqati») asarida shunday yozadi: «Bllgilki, kurash odamlar ko'p qiziqadigan, sulton shohlarga maqbul bo'ladigan xunarlarandir. Bu ish bilan shug'ullanuvchi kishilar liar qanday vaziyatda to'g'rilik va poklik qonuniyati bilan yashaydilar. Agar kurashning ma'nosi nima deb so'rasalar, javob berib aytgilshki, buning ma'nosi odamzod o'z hiiqatidan kelib chiqadi. Chunki u o'z aliloqini o'zgartirib boradi, Bu suzning haqiqati shundaki, odamda maqbul va nomaqbui ahloqiy sifatlar orasida doimiy kurash borasida, ya'ni har bir sifat o'ziga qarshi sifatini daf qilish payida boladi. Demak, kurash inson halqidagi shu xususiyatini ifodalaydi...». Keyingi asrlarda keng ma'lumotlar saqlangan. Masalan, Buxoro shahrining shimolidagi bir tarixiy darvoza hamon «O'g'lon» deb yuritiladi. Tarixchi Hotiz Tanish Buxoriy «Abdullanoma» asarida yozishicha, Badaxshoiini fath etishda. pahlavon O'g'lon ismli polvonzoda jasorat va matonat ko'rsatgan, qo'shin ololmay turgan qal'a darvozasini siltab yerga otgan (1586 yili), shu boisdan tarixiy poytaxtning yangi qurilgan shijmoliy darvozasi u shahid bo'lganidan so'ng O'g'lon deb yuritila boshlangan.

Modomiki kurash kurashchiiar-polvonlardan javonmardlik, jasuriik, kat'iylik, halollik, to'g'riiik, mardlik va poklik singari yiiksak fazilatlarini namoyon etishni talab etarkan, bu o'z navbalida ularning zimmasiga katta mas'uliyat hissoni ham yuklaydi. Zero, boshqalarga ibrat-narnuna ko'rsatadigan bu toifaga mansub kishilar avvalo o'z shaxsini jismonan va ruhan takomillashtirib, yetuklik va komillik sari doimiy harakatlanib borishlari zarur boldi. Asrlar davomida amal qilinib kelgan va bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan XV asraing buyuk mutafFakkiri Husayn Voiz Koshifiyning kurashchilar odobi borasida o'gitlari bugungi kun kurashchilarining ham zaruriy odob tamoyillari etib qabul qilingan. Bundan ko'rinadiki, Kurash o'ziga xos nozik hunar, ilmu- odob qorishmasi, uyg'unlashuvi bo'lib, bunda ustuz va shogirdalar o'rtasidagi o'zaro samimiylik, hamkorlik, hamrozillk, beg'arazlik, do'stona munosabat ko'p narsani beJgilaydi. tistoz o'z bilinitni, malakasi, Yu kurash ilmini o'z shogirdiga qanchalik puxta o'rgata bilsa, uning sa'y-harakatinj aniq maqsad-muddoolar sari yo'naitira olsa, bu albatta o'z samarasini berish shubhasiz. Buning uchun shogird ham o'z betinim mashqi, iqtdori, iste'dodini muntazam mukammailashtirib, ustoz o'gitlarini jon qulog'i bjan tinglab, qabu! qilib, ularga izchil amal qilishi, o'zjismu dilida eng yaxshi xislatu faziiallarai jo etib borishi ayni muddaodir, Shundagina unda ulug' ajdodlarimizga munosib vorislik, komil shaxs bo'lib voyaga yetlshdek sifatlar

tarkib fopib boradi. Kurashni to'liq o'rganishni istagan har bir yigit yoki qiz uning qonunqoidaiariga, elikasi va ahloq-odob tamoyillariga rioya qilmoqlari zarur. U o'z hatti- harakatlari va ahioqi bilan hech qachon o'z vataiining va albatta kurashning obro'sini to'krnasllgl kerak hamda hayotining oxirgi daqikasigacha xalqiga, yurtiga, kurashlga liar qanday holatda ham sodiq qolishi kerak. Shu bilan bir qatorda kurashchilar mashg'ulot vaqtida yoki olishuv paytlarida oitiqcha gapirmasliklari (agar bunga zaruriyat bo'lmasa), diqqatlarini bir joyga to'plab, boshqa narsalarga qaralmasliklari, bir-birlariga shikast yetkazmasliklari, biror usulni o'rganish uchim iyigllayotgan vaqtlarida ham bir-birovlarini kurash yaktaklarida biror kamchilik bo'lsa darrov sheriklariga bildirishlari zarurdir.

Darhaqiqat sog'lom turmush tarzi bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarni maktabdanoq shakllantirish lozim. Buning uchun esa, dastavval pedagoglarni ushbu jarayonga tayyorlashimiz va ularning reproduktiv madaniyatini rivojlantirishimiz zarur. Agar o'qituvchi o'z o'quvchisining sog'ligini, sifatli bilim olishini, rivojlanib o'sishini, ularning sog'ligiga zarar keltiruvchi zararli odatlardan holi, ma'naviy o'sishini himoya qila olmas ekan, u shaxs salomatligini muhofaza qila olmaydi. Har bir ijtimoiy tuzum kelajagi, insoniyat istiqboli, kishilarning hayoti va turmush darajasi fan va madaniyat taraqqiyoti bilan bevosita bog'liqdir. O'tmishda Sharq mutafakkirlari o'z hayotiy tajribalaridan kelib chiqib, ma'naviyatimiz sarchashmasi bo'lgan ta'lim tarbiya, shaxs kamoloti haqida boy tarixiy tajribani meros qilib qoldirgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kurash haiqaro qoidalari, texnikasi va taktlkasi. K.Yusupov G'ofur G'ulom nomidagi nashriyot T. 2005 y.
2. Kurash A.Atayev T. «O'qituvchi» 1987 y.
3. Belbog'ii Turkiston kurashi. N.X.A/izov, T. «O'qiluvchi» 1998 y.
4. Dzyudo kurashi. A.A.Abdusattorov, A.A.Istomin. T. «Ibn Sino» 1993 y.
5. Quvondiqov, S. S., Xujomov, B. X., Tursoatov, A., Sangirov, N. (2023). The use of interactive teaching methods in sports Uzbekistan. International Sports Journal, 7(37), 321-326.
6. Yu.M. Yunusova. Osnov metodikt fizicheskoy kultur. Tashkent 2005 g.
7. Jisrmoniy tar'biya. Kasb-hunar kollejlari uchun darslik. T.S.Usmonxo'jayev, S.G.Arziqulov, V.A.Qodirov. T. «O'qituvchi» 2003 y.